

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE PSİKO-POLİTİK ETKENLER VE TOPLUMSAL ALGILAR

Abdülkadir ÇEVİK*
Bahar Senem ÇEVİK-ERSAYDI**

Özet

Türkler ve Yahudiler arasındaki ilişkiler tarih boyunca genellikle olumlu bir şekilde devam etmiştir. Avrupa'dan sürgün edilen Yahudilerin 1492'de Osmanlı İmparatorluğu tarafından kabul edilmesi ile özel bir yapıya bürünen ilişkiler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Nazi zulmünden kaçarak Türkiye'ye sığınan Yahudi bilim insanları aracılığı ile ve daha sonra Ortadoğu'da kurulan İsrail Devleti ile sürdürülen sosyal-siyasal ve ekonomik ilişkiler ile iyice gelişmiştir. İsrail'in kuruluşundan itibaren inişli-çıkışlı seyreden ancak sürekliliğini koruyan ikili ilişkiler değişim göstermeye başlamış, çeşitli sebeplerden dolayı gerilen Türkiye-İsrail ilişkileri iki millet arasında dostluğu da etkilemiştir. Uluslararası ilişkilerde toplumların da psikolojisinden söz etmek mümkündür. Toplum psikolojisi kendisini yöneten liderler tarafından etkilenmekte ve yönlendirilmektedir. Bu çalışmada Türkiye-İsrail ilişkilerinin Türkiye'nin değişen Ortadoğu politikaları doğrultusunda son birkaç yıl içindeki seyri, toplumsal psikolojiye yansımaları, toplumsal algılardaki değişimler ve lider psikolojisinin iki ülke ilişkileri üzerindeki etkileri açısından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İsrail, Büyük Grup, Psiko-politik, Lider, Kriz, Mağduriyet

PSYCHO-POLITICAL FACTORS AND SOCIETAL PERCEPTIONS OF TURKEY-ISRAEL RELATIONS

Abstract

Relations between Turks and Jews have generally been positive throughout history. Relations between two nations which began in 1492 when European Jews were forced to exile from Europe and were welcomed to by the Ottoman Empire continued during the Republic era. During the first decade of the young Turkish Republic Jews escaping from Nazism once more found a safe haven in Turkey. Social, political and economic relations then developed with the establishment of the Israeli state. Continuing relations between two countries have been recently changing and thus effecting the relations between Turks and Jews. In terms of international relations large groups such as nations also possess a psychological frameworks. Group psychology can be easily influenced and manipulated by the leaders of the groups. This study aims to discuss the course of Turkish-Israeli relations as well as changes in group perceptions and the impact on leadership psychology in light of the recent developments in the Turkish foreign policy.

Key Words: Turkey, Israel, Large Group, Psycho-politics, Political Psychology, Leadership, Crisis, Victimization

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümü doktora öğrencisi.

Türkiye-İsrail: İki Müttefik Ülke

Türkiye-İsrail ilişkilerinin psiko-politiğini ele alırken Türk-Yahudi ilişkilerini ayrıca incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda Türkler ve Yahudiler tarihte birbirlerine sempati duymuş ve herhangi bir sorun yaşamamışlardır.¹ Avrupa'dan sürgün edilen Yahudilere Osmanlı tarafından kucak açılması bu olumlu sempatinin temellerini oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupa'dan ilk Yahudi göçleri 1376'da Macaristan'dan, 1394'te Fransa'dan gerçekleşmiştir. En önemli göç dalgası ise İspanya'da Kral Ferdinand tarafından 1492 yılında verilen sürgün kararının ardından gerçekleşmiştir.² Nitekim 500. Yıl Vakfı'nın kuruluşu Yahudi-Türk dostluğunu pekiştirmeyi amaçlamakta, Türklerin Yahudileri koruyan tutumlarına karşılık bir vefa ve minnet içeren çalışmalar sergilemektedir. Vakıf kuruluş amacını “...Türkler'in devlet ve toplum olarak üstün insanlık vasıflarını her türlü olanaktan yararlanarak tüm dünyaya tanıtmak, din ve vicdan hürriyetlerini korumak için bağımlılık ortamından kaçarak Türk toprağını vatan seçen Musevilere kucak açan Türk Milleti'nin insancıl yaklaşımını en geniş şekilde yurt içinde ve yurt dışına duyurmak ve Musevi yurtaşlarımızın şükran ifadelerinin açıklanmasına yardımcı olmak...” olarak açıklamaktadır.³ Yahudi toplumu İmparatorluk içinde önemli işlevler görmüş ve özellikle ticaret hayatında Türklere örnek oluşturmuştur. Önce İmparatorluk daha sonra Cumhuriyet idaresi altında Yahudiler de Türklerle kaynaşmış ve karşılıklı etkileşimlerde bulunmuşlardır.

Bugüne kadar derin dostluk bağlarıyla ilişkilerini devam ettiren, 1492'de Yahudilerin İspanya'dan sürülmesi ve Osmanlı'nın bu topluluğa kucak açması ile başlayan Türk-Yahudi dostluğu Nazi Almanyası'ndan göç etmek durumunda kalan Yahudileri Türkiye Cumhuriyeti devletinin koruyan ve kollayıcı tutumuyla pekiştirmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile ülkenin eğitim kurumları Avusturya, Almanya, Çekoslovakya ve Fransa'dan kaçan bilim insanları, entellektüeller için güvenli bir yurt olmuştur. Toplam 300 akademisyen ve 50 teknik eleman yanlarında asistanları ve aile üyeleri ile birlikte Türkiye'ye gelmiş, büyük çoğunluğu Ankara ve İstanbul'daki üniversitelerde ordinaryüs profesör olarak görev yaparak Türk gençlerini eğitmiş, Türk eğitim sistemine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu göçmenler arasında önemli profesörler, araştırmacılar, diş hekimleri, avukatlar, mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, sanatçılar, kütüphaneciler, laboratuvar elemanları ve daha birçok alanda çalışan kişiler bulunmaktaydı.⁴ Türklerin geçmişten gelen bu koruyucu, kollayıcı tu-

¹ Türel Yılmaz, “Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze”, *Akademik Ortadoğu*, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s. 18.

² Arnold Reisman, *Turkey's Modernization: Refugees from Nazism and Atatürk's Vision*, New Academia Publishing, Washington D.C., 2006, s. 12.

³ 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, <http://www.muze500.com/content/view/246/217/lang.tr/>, erişim tarihi: 15 Kasım 2010.

⁴ Reisman, *Turkey's Modernization...*, s. 9-10.

tumları nedeniyle ortaya çıkan duygusal bağlar Türk-Yahudi ilişkilerinin gelişmesini etkileyen psikolojik faktörler olarak tanımlanmaktadır.⁵

İki toplum arasındaki bu yakın ilişki Türkiye-İsrail ilişkilerinde de etkili olmuş, Türk siyasal söyleminde geçerliliğini uzun süre korumuştur. Türkler ile Yahudilerin geçmişe dayanan köklü ilişkilerinin yanı sıra İsrail devletinin kuruluşu ve Filistin sorunu önemli bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, 1947 Birleşmiş Milletler (BM) görüşmelerinde Filistin konusunda Arap ülkeleri ile aynı safta yer almış ve Filistin'in taksim kararına Arap ülkeleri ile birlikte aleyhte oy kullanmıştır.⁶ Ancak şekillenmekte olan yeni dünya düzeni içerisinde dış politikasını Batıya dönük, laik ve modern bir biçimde kurgulayan Türkiye, Truman Doktrini ile tescillenen Türk-Amerikan yakınlaşmasının da etkisi ile Ortadoğu'dan kopmaya başlamıştır.⁷ Batılı imajını zedelemek istemeyen ve Ortadoğulu olarak algılanmak istemeyen Türkiye bu dönemde bölgeden uzak durmuştur.⁸ Türkiye 1948 yılında kurulan İsrail devletini ilk tanıyan Müslüman ülkelerden birisi olarak uzun yıllar İsrail ile ilişkilerini sürdürmüştür.⁹ Türk-Yahudi ilişkileri İsrail devletinin kurulmasından sonra da devam etmiş, iki ülke arasında ticari ve askeri birçok yatırımlar yapılmıştır.¹⁰ Bu gelişmeler ışığında Türkiye, Ortadoğu bölgesinde Batılı ülkelerin bir tür bölgedeki temsilcisi olarak görülmüş. Bu nedenle de Türkiye'nin Ortadoğu'daki algısı değişmiş, Batıcı bir imaja bürünmüştür.

ABD ile ilişkilerden bağımsız düşünülemez olan Türkiye-İsrail ilişkileri dönem dönem Filistin sorunu nedeniyle gerilmiş, 1980'li yıllarda yumuşama dönemine girmiş, 1990'lı yıllardan itibaren yakın bir işbirliği halini almıştır.¹¹ Türkiye-İsrail ilişkilerinin seyrinin genel çerçeve olarak güvenlik ekseninde seyrettiği söylenebilir. Öyle ki, Türk siyasetinde çoğunlukla İsrail'in yanı sıra ABD'deki güçlü Yahudi lobisi de dikkate alınmakta, bu gruplar ile ilişkilerin bozulmamasına özen gösterilmekteydi. Bu stratejinin temelinde yatan başlıca nedenler ise Türkiye'nin içerisinde bulunduğu güvenlik sorunsalı, komşu ülkeler ile olan gergin ilişkiler ve teknolojiye olan ihtiyaç olarak sıralanabilir. Çünkü Şahin'in de belirttiği gibi Yahudi lobisi ABD'de son derece örgütlü ve güçlü bir yapıya sahip olup ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında söz sahibidir.¹² Bu gerçeklik doğrultusunda halen, her 24 Nisan öncesi

⁵ Yılmaz, "Türkiye-İsrail İlişkileri...", s. 18.

⁶ Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970)*, Barış Kitap, Ankara, s. 22-23.

⁷ Mesut Taştekin, "AKP Hükümeti Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri", Türel Yılmaz, Mehmet Şahin, Mesut Taştekin (Ed.), *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara:Platin, 2005, s. 133.

⁸ Nasuh Uslu, "Türkiye'nin Yeni Orta Doğu Yaklaşımı", *Biliş*, Kış 2010, 52, s. 147.

⁹ Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna...*, s. 32-33.

¹⁰ Serdar Çelebi, "İsrail'in Savunma ve Savunma Sanayii Politikaları", Türel Yılmaz, Mehmet Şahin, Mesut Taştekin (Ed.), *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara:Platin, 2005, s. 430.

¹¹ Yılmaz, "Türkiye-İsrail İlişkileri...", s. 17.

¹² Mehmet Şahin, *Din-Dış Politika İlişkisi: ABD Örneği*, Barış Platin, Ankara, 2009, s. 152-153.

ABD'nin Ermeni kartını ortaya çıkarması ile birlikte Türkiye Yahudi lobisine sarılmaktadır. Ancak son on yılda Türk-İsrail ilişkilerinde yapısal bir değişikliğin meydana geldiği söylenebilir. Ortadoğu bölgesinde ve Türkiye'de öncelik olan güvenlik, yerini barış ve ticari kaygılara bırakmıştır. 2000'li yıllardan itibaren Türkiye bölge sorunlarından uzak kalarak aktif politika sergileyemeyeceğini farketmiş ve bölge sorunlarına çözüm önerileri getirerek bölgede daha aktif olabileceğini görmüştür. Bu değişimin yanı sıra Türkiye'nin Ortadoğu ile yeniden ilgilenmeye başlamasının ardında Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı tutarsız davranışları da önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³ Dünya düzeninin değişime uğraması ve aynı zamanda Arap dünyasının liderliğine soyunmuş olan ülkelerin yaşadıkları zorluklar, uluslararası arenada etkisiz kalmaları da Türkiye'nin Ortadoğu dünyası ile yeniden kucaklaşmasında etkin olmuştur.¹⁴ Türkiye'nin Ortadoğu ile yeniden yakınlaşması ve İslam dünyasının önderlik rolünü üstlenmesini tetikleyen faktörlerden bir tanesi de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Müslüman dünyası ile olan bağları ve Filistin sorunu konusundaki hassasiyeti olarak ifade edilebilir. Türkiye'nin içsel ve dışsal faktörlerden dolayı Ortadoğu politikasında yaptığı değişiklikler güvenlik işbirliği çerçevesinde anılan İsrail ile ilişkilerin de gerilmesinde neden olmuştur.

Türk-İsrail ilişkilerinin seyrinde yaşanan bu değişiklikler Türkiye ve İsrail toplumlarını etkilemekte, toplumsal olarak algıların değişmesine yol açmaktadır. Toplumsal algıların değişiminde büyük grup kavramına, liderlerin büyük gruplar üzerindeki etkilerine ve Türk-İsrail ilişkilerinin son yıllardaki kırılma noktalarının toplumdaki yansımalarına değinilecektir.

Toplum ve Büyük Grup

Le Bon, kitleyi kollektif bir ruh olarak tanımlayarak kitleyi oluşturan bireylerin bilinçli kişiliğinin ortadan kalktığını belirtmektedir. Kitleleri oluşturan bireylerin düşünce ve tutumlarının bireysel olarak farklılık gösterdiğini, ancak bazı duyguların kitle içerisinde ortaya çıktığını ve benzerlik gösterdiğini ifade eden Le Bon, biraraya gelen bireylerin duygu ve düşüncelerinin tek bir tarafa yöneldiğini söylemektedir.¹⁵ Büyük grup, ortak duygusal davranışlar ile başkalarından ayrılan büyük insan toplulukları, kitleler olarak tanımlanabilir.¹⁶ Her ne kadar büyük grup içerisinde yaşayan bireyler birbirleriyle hiç tanışmasalar da "aynılık" unsuru ve aynı gruba aidiyet ile birbirlerine bağlanmaktadır.¹⁷

---

¹³ Mehmet Şahin, "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 4, Sayı 2, 2010, s. 15.

¹⁴ Veysel Ayhan, "Eksen Kayması mı? Sistemik Etkiler mi? Türkiye-Ortadoğu İlişkilerine Teorik Bir Bakış", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 19-20, Temmuz-Ağustos 2010, s.34.

¹⁵ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 15.

¹⁶ Vamik D. Volkan, *Killing in The Name of Identity*, Pitchstone Publishing, Charlottesville, 2006, s. 23.

¹⁷ Vamik D. Volkan, *Bloodlines*, Pitchstone Publishing, Charlottesville, 2004, s. 12.

Büyük grup kimlikleri çeşitli tutumlar, önyargılar, gelenekler ve değerlere yatırımlar yaparlar. Bütün bu yatırımlar bireyin ait olduğu grup için olumlu ve pozitif olarak görülürken, diğer grupların sahip olduğu özellikler ve değerler daha aşağıda ve negatif olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Volkan büyük grup kimliklerinin yedi temel özelliğini şu şekilde ifade etmektedir: olumlu duygularla bağlantılı imgelerle özdeşleştirilen paylaşılmış hazneler, paylaşılmış olumlu özdeşleştirmeler, ötekilerin olumsuz özelliklerinin kimliğe dahil edilmesi, liderlerin özelliklerinin içselleştirilmesi, seçilmiş zaferler, seçilmiş travmalar ve grubu ifade eden semboller.¹⁸ Bütün bu büyük grup ile ilgili özellikler “öteki”ni nasıl algıladığımız ve “öteki”nin bizleri nasıl algıladığı ile bağlantılıdır. Özellikle kriz dönemlerinde, ekonomik sıkıntılar ve kitlesel aşağılanmaların görüldüğü dönemlerde, büyük grupların liderleri bireyleri örgütleyerek öteki olarak algılanan grupların günah keçisi ilan edilmesinde etkili olurlar.¹⁹ Öteki algısı ve büyük gruplar ile ilgili Freud şöyle bir benzetme yapmaktadır: “*Ne zaman bir evlilik sözleşmesi iki aileyi biraraya getirirse, bunlardan biri kendini ötekinden üstün ve soylu görür. Komşu iki kent çekemez birbirini, biri ötekine karşı içinde rekabet duyguları besler. Her kanton öbürüne yukarıdan bakar. Yakın akraba uluslar birbirini iter; Güney Almanyalının Kuzey Almanyalıyla barışmaz yıldızı; bir İspanyol bir Portekizliye hor bakar. Aradaki büyücek farklılıkların ise, örneğin Galyalılarda Cermentlere, Aryalılarda Semitlere, beyazlarda siyahlara karşı bir nefretin doğmasına yol açması artık bizi şaşkırtan olaylar değildir.*”²⁰

Toplumlar aile gibidir. Ailede büyükler, aile reisleri, birbirleriyle anlaşır iyi geçindikleri sürece o ailelerin çocukları da birbirleriyle genellikle dostluklarını devam ettirirler. Zaman zaman aileler arasında bazı sorunlar yaşanabilir. Gerginlikler hatta kırgınlıklar ve küskünlükler olabilir. Bu tür kırgınlıklar ve küskünlüklerin devam etmesi çocuklara ve gelecek nesillere yansiyabilir. Bu kırgınlıkların devamı bir yerde aile reislerinin tutumlarıyla yakından ilişkilidir.

Toplumlar da ne kadar gelişmiş olursa olsun, ne kadar eğitilmiş olursa olsun nihayet büyük grup psikolojisi, kitle psikolojisi ve liderlerin psikolojisi temel ilkeleri yönünde tutum ve davranışlar sergilerler. Toplumların sergilediği bu tutum ve davranışlar, ailelerde olduğu gibi liderlerin bireysel duyguları ve özellikleriyle iç içe geçmiş bir şekilde ortaya konur. Bir başka deyişle liderin duyguları ve psikolojisi, takipçilerinin psikolojisinin oluşmasında ve belirlenmesinde önemli bir etkidir. Ancak aynı zamanda liderler de takipçilerinin derinden hissedip ortaya koyamadıkları, ifade edemedikleri duyguları onların yerine dillendirerek liderlik vasıflarını sergiler.

---

¹⁸ Volkan, *Bloodlines*, s. 37.

¹⁹ Volkan, *Killing...*, s. 173-174.

²⁰ Sigmund Freud, *Kitle Psikolojisi*, Çev: Kamuran Şipal, Cem Psikoloji, İstanbul, 3. Basım, 2006, s. 49.

Bu bilgiler doğrultusunda Türkiye ve İsrail'i dini, milli, kültürel, tarihi ve sosyal çeşitli özellikleri barındıran birer büyük grup olarak tanımlayabiliriz. Bu iki büyük grup arasındaki ilişkilerin seyri, diğer büyük gruplarda olduğu gibi liderlerin toplumlara yönlendirmesi ve toplumsal duyguları harekete geçirmesi ile zaman zaman değişim göstermektedir.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin göz ardı edilemeyecek bir yönü de bu iki büyük grup yani iki ülke ilişkilerinin ABD ve Arap ülkelerinden bağımsız düşünülmemesidir. Bengio'ya göre Türkiye-İsrail ilişkileri iki ayrı üçgen çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu düşünceye göre Türk-İsrail-Arap ilk üçgeni, Türk-İsrail-Amerika ikinci üçgeni teşkil etmektedir.²¹ Bu bağlamda Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinde başlıca psikolojik faktörlerin rol oynadığını ve bu faktörlerin de toplumsal algılamaları şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Ortadoğu'nun toplumsal algılarının ve sosyal kültürünün şekillenmesinde Osmanlı egemenliği ve Birinci Dünya Savaşı'nın büyük bir önemi bulunmaktadır. Türk toplumunun genel algısında Birinci Dünya Savaşı sırasında Arapların kendilerine ihanet ettiği duyguları varlığını sürdürmektedir. Bölgenin getirdiği kültürel yakınlığa rağmen Türkiye'nin seçtiği Batılı yaşam ve siyaset şekli, Araplara karşı bir güvensizlik ile biraraya gelerek bölgeden kopuşun kolaylaşmasına neden olmuş olabilir. Bunun ötesinde, Arap Ortadoğusunun Türklere Osmanlı geçmişini, yıkılan İmparatorluğu ve kaybedilen toprakları çağrıştırdığını söyleyebiliriz. Büyük bir toplumsal travma olarak da adlandırabileceğimiz Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışında Arap Ortadoğusu'nun tutumu günümüzdeki "Arap" algısını da halen etkilemektedir. Araplar açısından bakıldığında da yüzyıllar boyunca Osmanlı'nın himayesinde yaşamış olan toplulukların Osmanlı'nın devamı niteliğinde olan Türkiye'ye çok sıcak bakması düşünülemez. Öyle ki, toplumların belleğinde savaşlar ve zaferler kadar başka bir milletin hegemonyası altında yaşama pratiği de yer tutmaktadır. Öte yanda, yine bir din devleti olarak ifade edilebilecek ancak Arap Ortadoğu'suna göre görece daha Batılı olan İsrail, Türk devleti nezdinde modern ve Batılı bir imaja sahiptir. Türk siyasal hayatında özellikle ABD ile kurulan yakın ilişkilerden beri süregelen bu söylemin Türkiye'de "İsrail ile yakın olmak Batı ile yakın olmaktır" düşüncesini tetiklediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda Aras, Türk-İsrail ilişkilerinde kimlik faktörünün önemli olduğunu, her iki toplumun da kendisini Ortadoğu'da yalnız kalmış, farklı olarak algıladığını belirtmektedir.²² İsrail ile ilişkilerde dikkate alınması gereken bir diğer nokta da Avrupa'dan sürülen Yahudilerin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti tarafından korunması ve bu kişilerin daha önce bahsedildiği gibi eğitim, altyapı, inşaat, kültür gibi birçok alanda genç

---

²¹ Ofra Bengio, "The Historical Evolution of the Israeli-Turkish Relationship", Bruce Maddy-Weitzman and Asher Susser, Moshe Dayan (Ed.), *Turkish-Israeli Relations in a Trans-Atlantic Context*, Conference Proceedings, Center for Middle Eastern and African Studies, 2005, s. 51.

²² Bülent Aras, "The Academic Perceptions of Turkish-Israeli-Relations", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 1, 2002, s. 7.

Cumhuriyet'in kendine yol çizmesindeki katkılarıdır. Bunun yanı sıra İsrail, modern ve Batılı bir devlet olarak Türk siyasi belleğinde yer edinmiştir. Dolayısıyla İsrail Türkiye iç siyasetinde modernite ve laiklik ile bağdaştırılmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin temsil ettiği kitlede Cumhuriyet'in kuruluş dönemi ile ilgili olarak gelişen algılar ve Filistin sorununa karşı hassasiyetler İsrail ile ilişkilerin gerilmesini tetikliyor olabilir.

Tüm bu toplumsal psikolojik faktörler liderlerin de söylemleri ile toplumsal tabana ulaşmaktadır. Bu nedenle Türk-İsrail ilişkilerinin son yıllardaki değişiminin toplumsal etkilerini incelemeyen önce, lider ve lider psikolojisi konusuna değinmek gerekmektedir.

Liderler ve Lider Psikolojisi

Türkiye ve İsrail hükümetleri arasında (devletleri değil), son yıllarda yüzeye çıkan gerginlikte, her iki taraf aile reisinin kişilik özellikleri, takipçileriyle olan ilişkileri kadar onların takipçilerinin birbirlerinden beklentileri, kırgınlıkları, kızgınlıkları ve hayal kırıklıkları önemli belirleyici duygulardır. Çünkü iki ülke ve iki devlet arasında yaşanan olaylar liderler aracılığı ile toplumla iç siyasette kullanılmak üzere farklı yansıtılmakta ve toplumsal psikolojik dinamikler harekete geçirilmektedir. Toplumsal psikolojik dinamiklerin harekete geçmesi ile "biz" ve "öteki" algısı derinleşmekte ve gruplar arasındaki farklılıklar öne çıkmaktadır.

Filistin'de yaşananların ve orada İsrail'in özellikle Gazze'de uyguladığı ablukanın, Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimindeki Türkiye Cumhuriyeti hükümetinde ve Türk vatandaşlarının genelinde rahatsızlık oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin önemli psikolojik özelliklerinden birisi -ki bu onların politik stratejilerinin de temelini oluşturuyor olabilir- mağdurluk psikolojisidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti üyeleri ve takipçileri kendilerini Türkiye'de mağdur edilmiş, zulme uğramış, haksızlığa uğramış ve bir yerde özgürlükleri ellerinden alınmış olarak algılamakta ve bu duygularını politikalarının temel felsefesi olarak kullanmaktadırlar.²³ Başbakan'ın İmam Hatipliler günü dolayısıyla yaptığı konuşma kendisinin ve temsil ettiği büyük grubun yaşadığı travmaların etkisiyle gelişen mağduriyetin büyük grup kimliğinin içinde ne kadar önemli ve yönlendirici bir rol oynadığını açıkça göstermektedir.²⁴ Hükümetin Filistin ve Gazze'ye empatik yaklaşımını her iki tarafın benzer bir psikolojik durumda olmalarına bağlamak mümkündür. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, Filistin sorunu ve abluka altındaki Gazze'ye gösterdikleri duyarlılığı Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yaşadıklarını iddia ettikleri

²³ Mağduriyet psikolojisi hakkında detaylı bilgi için bkz.: Abdülkadir Çevik, *Politik Psikoloji*, Dost Yayınları, Ankara, 4. Baskı, s. 63.

²⁴ http://www2.dha.com.tr/basbakan-erdogan-imam-hatipliler-kurultayina-katildi-son-dakika-haberi_127223.html, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

travma ve mağduriyet ile özdeşleştirmektedirler. Dolayısıyla Filistin ile kurulan duygusal bağlar yalnızca dindaşlık ile açıklanamaz. Nitekim, AK Parti iç politikada kendisini 1980 sonrasında sol ve ülkücü grupların yaşadıkları trajediyle de kendilerini özdeşleştirmektedir.

Liderler kendi geçmişlerinde yaşadıkları travmaları toplumun küçük travmalarıyla özdeşleştirip abartılı bir biçimde değiştirerek topluma önderlik yaparlar. Özellikle narsistik kişilik özellikleri daha ağırlıklı olan liderler kendi bireysel travmalarının üstesinden gelebilmek için bu önderliği sürdürme ihtiyacındadırlar. Toplumun bu liderlere gösterdiği ilgi, sevgi ve hayranlık bir merhem gibi onların geçmişlerindeki yaralarının acılarını dindirme işlevi görür. Bir yanda toplum aynı travmaları dillendiren lideri aracılığıyla acısını dindirirken, liderde karşılığında gördüğü ilgi, sevgi ve hayranlıkla kendi geçmiş acılarının üzerine acılarını dindiren ilacı sürmüş gibi olur. Bu nedenle gerek liderler gerekse onların takipçileri bu kısır döngünün oyunu içinde sürekli dolaşır dururlar. Bunun sonucu olarak başka lider ve takipçilerinin kendilerini anlamadığını ifade ederken onları mağdurluklarının sorumlusu olarak görmeye başlarlar ve ötekileştirirler.²⁵

Halen İsrail’de iktidarda olan hükümetin liderleri, atalarının yaşadıkları soykırım travmasının etkisi altında mağduriyet psikolojisini sürdüren bunun bir sonucu olarak kendilerini her şeyi yapma hakkına sahip gören bir maruziyet psikolojisi içinde davranmaktadırlar. Bu psikoloji çerçevesinde kendilerine saldırmış olanlarla özdeşim yaparak saldırgan ve hatta ırkçı bir tavır sergileyebilmektedirler. Çünkü kendilerine soykırım uygulayanların saldırganlık ve ırkçılığıyla özdeşleşebilmektedirler.

Türkiye ve İsrail ilişkilerine psikolojik pencereden baktığımızda iki toplumunda tarihsel süreçte önemli ciddi travmalar yaşadığını görebiliriz. Yahudilerin yakın tarihteki soykırım travmasının yanı sıra 1492’dekine benzer dışlanmışlıkları onların kimliğinde önemli bir temel nitelik kazanmıştır. Türklerin ise kurdukları büyük bir imparatorluğun çöküşü ve bu süreçte sürekli kayba uğramaları onları tekrar yaşabilecekleri bir kayıp için daha duyarlı hale getirmiştir. Bunun yanı sıra İmparatorluğun çöküşü sürecinde ve Cumhuriyetin kuruluşu döneminde farklı dünya görüşüne sahip gruplar arasındaki kutuplaşmalar yaşanan devrimlerle, örneğin Harf Devrimi, bir grupta kendilerinin daha fazla travmaya uğradığı duygusuna yol açmıştır. Türkiye’de son yıllarda yaşanan güncel sorunların bu travma ve mağduriyet algısının bir yansıması olduğu söylenebilir.

Travmalar bireyleri ve toplumları etkilerken onların kimliklerinin oluşumunda ve biçimlenmesinde önemli bir rol oynar. Bireyler ve toplumlar ne kadar eğitilmiş olurlarsa olsunlar, bir stres durumunda veya zor bir durumla karşılaştıklarında, ya da bir tehdit hissettiklerinde kimliklerinin duygusal bo-

---

²⁵ Çevik, *Politik Psikoloji*, s. 87.

yutlarının etkisi altında hareket ederler yani psikolojik olarak regrese olurlar - gerilerler-. Bunun sonucu olarak ilkel duygusal tepkiler kararlarına ve davranışlarına egemen olur. Toplumsal travmaların ötesinde bireysel olarak çocukluktan itibaren yaşanmış olan travmaların, o bireylerde bu travmalarını telafi edecekleri bazı savunucu kişilik özellikleri geliştirdikleri görülmektedir. Bu özelliklerden biri de narsisistik kişilik özelliğidir.²⁶

Bu kişilik özelliğini taşıyan bireyler özel kişilerdir. Kendilerini özel olarak hissedip algıladıkları gibi başkalarının da kendilerini öyle algılamalarını arzular ve o yönde davranışlar sergilerler. Çünkü bu kişiler çocukluklarında her ne kadar bazı travmatik yaşantılar yaşamışlarsa da kendilerini özel olarak algılamalarına neden olan bazı yaşantıları da vardır. Bu nedenle bu yapıdaki kişilerin kendilerini hem çok iyi hem de kötü olarak hissettikleri yanları olması sebebiyle yapısal bir çeşit bölünmüşlük içindedirler. Bunun sonucu olarak yapısal bir bölünmüşlük ortaya çıkarak kendilerinde kabul edemedikleri özelliklerini dışarıda ötekileştirdikleri başkalarına yönlendirirler. Narsisistik bireyler bu şekilde kendilerini rahatlatmış olurlar.

Liderlerin büyük bir bölümünde bu bahsedilen özellikler görülmektedir. Zaten bu özellikler olmadan da lider olmak da pek kolay değildir. Çünkü başlangıçta belirtildiği gibi liderler kendi travmatik yaşantılarının motivasyonu ile takipçilerinin travmalarını abartılı bir şekilde sahiplenerek, toplumlarını bu yaşantılar merkezinde bir aidiyet duygusuyla birbirine kenetlerler. Bir yerde lider takipçilerinin iç dünyalarının dış dünya tarafından anlaşılıp tanınmasına yol açan öncü, sözcü bir vasıf taşımaktadır. Bu liderler sevinçlerini de öfkelerini de abartılı olarak yaşarlar. Eleştirilmeleri veya engellenmeleri durumunda da onlara bu duyguyu yaşatanlara duydukları öfke şiddetli olur. Çünkü eleştiriler kendilerine reddettikleri kendilerinden dışladıkları olumsuz travmatik yanlarını anımsatmaktadır. Bu nedenle kendileri gibi düşünmeyen ve eleştiri yapanları kolaylıkla ötekileştirmeye yatkındırlar. Bütün bu özellikler genel olarak onların bilinçli olarak düşünerek yaptıkları şeyler değildir.

Türkiye-İsrail: Krizlerle Geçen Son 5 yıl ve Toplumsal Algılar

Dünyadaki dönüşüm ve Türkiye'nin değişim gösteren Ortadoğu siyaseti sonucunda değişime uğrayan Türkiye-İsrail ilişkilerinin temeli yalnızca güvenlik çerçevesinden çıkmakla kalmamış aynı zamanda yaşanan çeşitli krizler ve bu krizlerin liderler aracılığıyla halka yansması ile her iki toplumu da etkilemiştir.

Türkiye özellikle son on yılda kendisinden beklenen geleneksel İsrail politikasını sürdürmemiş, kimi zaman İsrail'i karşısına alma pahasına Ortado-

---

²⁶ Rafael Moses, "The Leader and the Led: A Dyadic Relationship", Vamık Volkan, Demetrios Julius, Joseph Montville (Ed.), *The Psychodynamics of International Relationships*, Massachusetts: Lexington Books, 1990, Vol. 1, s. 205.

ğu'da İsrail ve ABD'nin düşman olarak tanımladığı devletler ile de siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmeye çalışmış, bölgede arabuluculuk rolü üstlenmeye çaba sarfetmiştir. Yılmaz'a göre Türkiye ile İsrail'in ardı ardına yaşadığı krizler Hamas'ın ziyareti, İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu, Davos One Minute Krizi, Anadolu Kartalı tatbikatının iptal edilmesi, Ayrılık dizisi, Alçak Koltuk Krizi ve Mavi Marmara felaketi olarak sıralanabilir.²⁷ Bu çalışmada yedi kırılma noktası ele alınacak ve bunların toplumsal etkileri incelenecektir.

Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin bozulmasının ilk evresi Filistin sorununda duyarlı olan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile Hamas konusunda duyarlı olan İsrail hükümetinin duygusal tutumları sonucunda başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın 2006 yılında Hamas liderini Türkiye'de kabul etmesi İsrail tarafından endişeyle karşılanmış ve PKK terör örgütü başının İsrail tarafından kabul edilip görüşülmesinin Türkiye üzerinde olası etkileri ile özdeşleştirilmiştir. Dünyada terörist bir örgüt olarak kabul gören Hamas'ın lideri Halid Meşal Ankara'ya davet edilmiş bu esnada Başbakan Erdoğan Hamas ile diyalogun barış görüşmeleri açısından önemli olduğunu vurgulamıştı.²⁸ Hamas liderinin Türkiye'ye davet edilmesi ve Cumhuriyetin başkenti olarak sembolik değeri bulunan Ankara'da ağırlanması yalnızca dış dünyada değil Türkiye'de de bir tartışma çıkarmıştır. Türkiye'de bazı çevrelerde huzursuzluk yaratan Hamas ziyareti bu çevreler tarafından Türkiye'nin Batı'dan kopması ve İslami terör ile bağlantılı görülen gruplara yaklaşması şeklinde yorumlanmıştır. Bu bağlamda Hamas lideri Meşal'in Ankara ziyareti toplumdaki kimlik sorunlarının tartışılmasına neden olmuş ve toplumsal bölünmüşlüğü arttırmıştır. Hamas'ın Ankara'da temsil edilmiş olması açık bir deyişle Adalet ve Kalkınma Partisi destekçileri ile muhalafet destekçileri arasındaki uçurumu derinleştirmiştir.

İsrail Hamas'ı ortadan kaldırmak için Filistin'e 2008 yılında 22 gün süren bir hava saldırısı düzenlemiş, tüm dünya İsrail'in bu saldırısına tepki göstermiştir. İsrail'in "Dökme Kurşun" adını verdiği operasyonda Filistin'de bulunan camiler, İslam Üniversitesi ve hastaneler bombalanmış, saldırı yüzlerce sivilin ölümüyle sonuçlanmıştır.²⁹ Başbakan Erdoğan, İsrail'in bu operasyonunu barışa indirilmiş bir darbe ve insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak yorumlamıştır. Filistin hassasiyeti bilinen Başbakan Erdoğan "Bu saldırı bize de yapılmış bir saygısızlıktır...Filistin'de zaten adeta bir açık hava hapisanesi içinde bulunan Gazze'deki insanlara karşı yapılan bu hakaret, barışa indirilmiş bir darbedir" diyerek İsrail'in bu sorumsuz davranışını eleştirmiş ve ilerleyen

²⁷ Yılmaz, "Türkiye-İsrail İlişkileri...", s.20.

²⁸Henri J. Barkey, "Ankara Tutarsız Hareket Ediyor", *Radikal*, 13.03.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=181209>.

²⁹"İsrail'in 'Dökme Kurşunu' barışı öldürdü", *Radikal*, 28.12.2008,

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=914650&Date=12.05.2010&CategoryID=81>.

dönemlerde bölge barışına aktif katkıda bulunacağına sinyallerini vermiştir.³⁰ Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin ve Başbakan Erdoğan'ın değerlendirmelerinin de etkisi ile Türk milleti İsrail'in Gazze katliamına büyük bir tepki göstermiştir. İsrail'in orantısız güç kullanımına farklı kesimlerden birçok tepki gelmiş, halk çeşitli şehirlerde Gazze saldırısını protesto etmiştir.³¹ Elbette Türk toplumunun Gazze saldırısına dünya milletleriyle birlikte tepki vermiş olması şaşırtıcı değildir. Fakat bu tepkinin toplumda etkili bir şekilde hissedilmiş olması Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Gazze saldırısına yönelik duyarlı tutumuna da bağlıdır. Öyle ki, liderler ve yöneticilerle özdeşleşen toplum liderlerin benimsediği politikalar doğrultusunda tutumlarını değiştirebilmektedir. İsrail'e gösterilen tepki bağlamında da Başbakan Erdoğan'ın tutumunun Türk toplumu öncülük ettiği ve toplumun tepki vermesini kolaylaştırdığı söylenebilir.

Narsisistik bireyler zaman zaman aşırı duyarlı, alıngan ve bunun sonucu öfkeli olabilirler. Bireyler gibi toplumlar da toplumsal kimliklerine yönelik saldırılarda ya da travmatik olarak algıladıkları olaylarda, narsisistik incinmelerde daha duyarlı, alıngan ve öfkeli olabilmektedir. Son birkaç yıl içinde İsrail ve Türkiye'nin ortaya koyduğu bazı tutumların karşılıklı olarak narsisistik incinmelere neden olduğunu söyleyebiliriz. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos'taki "one minute" çıkışı Türklere her ne kadar narsisistik bir kabarmaya yol açmışsa da buna karşılık İsrail'de de önemli bir narsisistik yaralanmaya yol açmıştır. Bir tarafın gururu ve benlik saygısı şişirilmişken diğer tarafın gururu kırılmış ve aşağılanma yaşamıştır. Çünkü toplumlar için liderleri ya da grup üyelerinden herhangi birine yönelik bir olumsuzluk tüm gruba yöneltilmiş olarak algılanır ve grubun tümünün tepki göstermesine neden olur. Bundan dolayı 2009 yılında Davos'ta düzenlenen toplantı sırasında televizyonda canlı yapılan bir oturumda İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan arasında yaşanan ve "One Minute" olarak hatırlanan veya tarihe geçen olaydan sonra ilişkilerin gerilimi artmış ve karşılıklı olarak iki ülke arasında bu gerilimi devam ettirecek adımlar atılmıştır. İsrail'in Gazze kuşatmasının yoğunlaşarak devam etmesi Filistinlilerle yakın duygusal bağlar içinde olan Türk vatandaşları arasında rahatsızlık yaratmaya devam etmiştir. "One Minute" olarak tarihe geçen kriz Başbakan Erdoğan'ın Davos'ta Peres'e "siz öldürmeyi iyi bilirsiniz" demesi ile alevlenmiş ve Erdoğan'ın salonu terketmesi ile zirveye çıkmıştır.³² Başbakan Erdoğan'ın bu söy-

---

³⁰Anka Ajansı, <http://www.haberler.com/basbakan-erdogan-gazze-saldirisi-bize-de-yapilmis-haberi/>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

³¹"Gazze Saldırısı Yurt Genelinde Protesto Edildi", <http://www.cnnurk.com/2009/turkiye//01/07/gazze.saldirisi.yurt.genelinde.protesto.edildi/507933.0/index.html>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

³²Turkey PM storms off stag over Peres remarks on Gaza, *Haaretz.com*, 01.01.2009, <http://www.haaretz.com/news/watch-turkey-pm-storms-off-stage-over-peres-remarks-on-gaza-1.267018>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010; Leaders of Turkey and Israel Clash at Davos Panel, *New York Times*, 29.01.2009, <http://www.nytimes.com/2009/01/30/world/europe/30clash.html>, eri-

lem ve tutumu Türkiye içinde büyük yankı bulmuş, Erdoğan Türkiye’de büyük bir kalabalık tarafından karşılanmış, adeta İsrail ve büyük dünya devletlerine kafa tutan lider imajı ile Türk milletinin uzun zamandır hasretle beklediği bir lider imajına bürünmüştür. Bir açıdan Türk milletinin -Cumhuriyet’in ilk dönemleri hariç- Osmanlı’nın çöküş döneminden beri Batı tarafından hor görülmesi kaderi Davos ile birlikte farklı bir yola girmiştir. Türk toplumunda bu ezilmişlik algısı Başbakan Erdoğan’ın Davos’taki çıkışı ile değişim sürecine girmiştir. Davos krizinden imaj olarak karlı çıkan Başbakan Erdoğan, İslam dünyasının da önderi olabileceğini göstermiş ve büyük devletlere kafa tutan söylemi ile Türk milletinin gururunu okşadığı gibi İsrail ve Batılı devletler karşısında kendisini ezik hisseden Ortadoğuluların da gönlünü fethetmiştir. Başbakan Erdoğan’ın bu imajının Ortadoğu ülkelerinde perçinlendiği birçok kaynak tarafından tesbit edilmiştir. Bu makalenin yazarlarından birinin Davos krizi sonrası Suriye ve Lübnan’a yaptığı ziyarette Başbakan Erdoğan’ın posterlerinin birçok yerde sergilendiği hatta polis araçlarında Erdoğan ve Esad’ın posterinin birarada asılı olduğu saptanmıştır. Planlı veya plansız olduğu tartışılan bu çıkış sonrası Erdoğan’a Türk basını “Davos Fatih”i olarak seslenmiştir. Davos krizi sonrası Türkiye’de İsrail algısının toplumun bir kesiminde değişime uğradığını, önceki krizlerin de etkisi ile İsrail’in “düşman” ülkeler arasında görülmeye başlandığını söyleyebiliriz. Daha önce görülmediği kadar İsrail karşıtı protesto ve eylem bu gibi kriz dönemlerinde yükselmiştir.

Türkiye-İsrail arasında yaşanan bir diğer kriz de “Anadolu Kartalı” askeri tatbikatıdır. Uluslararası katılım ile düzenlenen bu tatbikatta daha önce yer alan İsrail, bu kez tatbikatın uluslararası bölümünün iptali üzerine tatbikata katılamamıştır. Bu olaydan siyasi sonuçlar çıkaran İsrail hükümeti ve medyası bu gelişmeye karşı öfkeli olduklarını belirtmiştir.³³ Bu öfkenin psikolojik olarak İsrail’in yaşadığı reddedilme duygusu ve buna bağlı yaşanan narsistik incinmeyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, Ankara’nın Gazze saldırılarını kınamak amacıyla tatbikatın uluslararası bölümünü iptal ettiği de tartışmalar arasında yer almaktadır.³⁴ “Anadolu Kartalı Tatbikatı Krizi” iç kamuoyunda yine tartışmalara yol açmış ve görüş ayrılıkları Filistin sorunu bağlamında şekillenmiştir. Kamuoyunun bir kısmı Filistin sorununa duyarsız kalınamayacağını, Türkiye’nin insiyatif alması gerektiğini savunurken diğer bir kısım da Filistin konusunun bir insan hakları sorunu olduğunu ancak Türkiye’nin birincil önceliğinin Filistin davası olmadığını söylemektedir.

şim tarihi: 2 Aralık 2010.

³³Türkiye-İsrail Arasında Tatbikat Gerilimi, CNN Turk.com, 12.10.2009, <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/10/12/turkiye.israil.arasinda.tatbikat.gerilimi/547196.0/index.html>, erişim tarihi, 2 Aralık 2010.

³⁴ Amerika’nın Anadolu Kartalına Katılmama Gereksesi İsrail Değil, *Zaman*, 04.09.2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1023806&title=amerikanin-anadolu-kartalına-katilmama-gereksesi-israil-degildir>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010.

İsrail ile ilişkilerin bir diğer gerginlik noktası TRT’de yayınlanan “Ayrılık” dizisi olmuştur. Dizinin bir bölümünde Gazze’de gerçekleşen “Dökme Kurşun” operasyonu konu edilmiş, bu operasyon sırasında yaşanan olaylar duygulara hitap edecek şekilde izleyiciye aktarılmıştır. İlk bölümü Başbakan Erdoğan’ın “One Minute” çıkışı ile başlayan dizi İsrail askerlerini katil olarak gösterdiği için İsrail hükümetinden tepki görmüştür. Dizinin Türkiye’de Yahudi düşmanlığını teşvik ettiğini ifade eden İsraili kaynaklar, dizinin Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından yayına konulduğunu ve İsrail karşıtı öğeler taşıdığını belirtmiştir.³⁵ Dizinin yayınlanmasının ardından Türkiye’nin Tel Aviv Maslahatgüzarı İsrail Dışişleri Bakanlığı’na, İsrail’in Ankara Büyükelçisi Gabby Levy Dışişleri Bakanlığı’na çağırılmışlardır.³⁶

“Alçak Koltuk Krizi” olarak tarihe geçen talihsiz olay, özünde büyük bir diplomatik krizdir. Türkiye Büyükelçisinin diplomatik nezaket ve teamüller çiğnenerek İsraili yetkililerce ayakta bekletilmesi ve daha alçak bir koltukta hesap verir bir tarzda görüşmeye kabul edilmesi Türk vatandaşların onurlarının incinmesine yol açmıştır. Başta Başbakan olmak üzere bu konuda zaten çok hassas olan Türkiye’nin hükümet yetkilileri, tepkilerini ve hassasiyetlerini dile getirmişlerdir. İsrail’in bu tutumunun özellikle Başbakan Erdoğan’ın gururunu fazlasıyla duyarlı hale getirdiğini söylemek mümkündür. Yaşanan bu olaylar ve kırgınlıklar dost iki ailenin arasının soğumasına neden olmuştur.

İsrail’in Türkiye’nin arabuluculuğunu reddeden tavırları yanında Gazze’deki uygulamaları da Türkiye’de bir kırgınlığa ve öfkeye neden olmuştur. Nihayet 2010 yılı Haziran ayında yaşanan Mavi Marmara gemisi baskını ve baskın sonucu öldürülen Türk vatandaşlarının olması yanı sıra onlarcasının yaralanması Türkiye ile İsrail arasındaki gerilimin doruğa tırmanmasına neden olmuştur. “Rotamız Filistin Yükümüz İnsanı Yardım” kampanyası kapsamında Gazze’ye yardım götürülen 560 kişilik Mavi Marmara yolcu gemisi İsrail’in karşı koymasına rağmen 28 Mayıs 2010 tarihinde yola çıkmıştır.³⁷ Çeşitli ülkelerden insanların bulunduğu yardım gemisinin Türkiye’den yola çıkmasının sembolik anlamları toplumsal algılarda yer edinmiştir. Mavi Marmara gemisinin İsrail’in tehditlerine rağmen yoluna devam etmiş olması, Türk halkında yukarıda da belirttiğimiz ezilmişlik psikolojisini gidermeye yönelik bir algı oluşturmuştur. Bu açıdan Mavi Marmara gemisine İsrail’in düzenlediği saldırı kadar geminin

³⁵ İsrail’le Ayrılık Krizi, Hürriyet Online, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12702210.asp>, erişim tarihi: 1 Aralık 2010.

³⁶ “Ankara’da Gündem Ayrılık”, *TRT Haber*, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=c6b9fb18-d501-4bb3-aa05-1e3062431219>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010, TRT Dizisi İsrail’de Büyük Tepki Topladı, 15.10.2009, *CNN Türk*, <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/10/15/trt.dizisi.israilde.buyuk.tepki.topladi/547707.0/index.html>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010.

³⁷ “Mavi Marmara Yola Çıktı”, <http://www.haberturk.com/yasam/haber/518451-mavi-marmara-yola-cikti>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

yola çıkışı da büyük tartışmalara yol açmış, toplumsal kutuplaşma yine kendini göstermiştir. Mavi Marmara yardım gemisinin İsrail'in itiraz ve uyarılarına rağmen yola çıkması Türkiye'nin İsrail politikalarına meydan okuması olarak yorumlanmıştır. Daha da önemlisi Türkiye'nin Gazze'deki ablukanın kaldırılması ile ilgili aktif bir siyaset izlediği görülmüş, bölge ülkeleri arasında Filistin konusundaki hassasiyeti öne çıkmıştır. Saldırı sonrası Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde İsrail aleyhine protesto gösterileri düzenlenmiş, devlet nezdinde İsrail'i kınayan mesajlar verilmiştir. Türkiye'nin toplumsal belleğinde yer edinen Mavi Marmara baskını Dışişleri Bakanı Davutoğlu Türkiye'nin 11 Eylül'ü olarak tanımlamıştır.³⁸ Davutoğlu'nun bu tanımlamasından da anlaşıldığı gibi Mavi Marmara olayı Türk toplumunun hafızasında önemli bir travma yaratmıştır. Çünkü ezilmişlik duygusundan kurtulup artık başarılı bir toplum algısı geliştirmeye başladığını düşünen Türk toplumu için Mavi Marmara baskını bu umut ve beklentilerin önünde bir engel oluşturmuştur. Her engel yaşayan birey gibi toplumlar da engellemeler karşısında öfke duyarlar. Türk toplumu İsrail'in bu tutumundan dolayı İsrail hükümetine yönelik öfke duygusuna kapılmıştır. Öte yandan Türkiye Mavi Marmara olayının ardından yeniden eksen kayması tartışmaları ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak toplumun genelinde bu algı eksen kayması değil eksen genişlemesi olarak değerlendirilmektedir. "Türkiye'nin yüzü Batıya dönük ama sırtı asla Doğuya dönük değildir" özdeyişi Türkiye'nin Batıdan kopmadığını ancak Doğu ile ilişkilerinin devam etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye içinde ve dışında bir grup Türkiye'nin önderliğindeki bu tutuma destek verirken bir diğer grup Türkiye'nin gittikçe Batı'dan koptuğunu savunmuştur.³⁹ Ancak Türk toplumunun genelinde İsrail'in Mavi Marmara olayında orantısız güç kullandığı ve Gazze'deki ablukanın son bulması gerektiği düşüncesi hakimdir. Mavi Marmara'ya düzenlenen saldırının Başbakan Erdoğan'ın ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki yeni imajını pekiştirdiği ve bu olayın Türkiye iç siyasetini de tetiklediği söylenebilir. İsrail açısından bakıldığında, ABD ve Avrupa'nın sırtında bir yük haline gelen deyim yerindeyse "şımarık çocuk" gibi davranan İsrail'e karşı dünya ülkelerinin artık sabrının kalmadığı ifade edilebilir.⁴⁰

Son yıllarda yaşanan gerilimlere rağmen Türkiye-İsrail ilişkileri farklılaşarak sürekliliğini devam ettirmektedir. Türk hükümeti Mavi Marmara olayının ardından İsrail'den resmi bir özür beklemeyle birlikte ilişkilerin yumuşaması lehine hareket etmektedir. İsrail'in Hayfa kenti yakınlarında Aralık 2010'da

---

³⁸ "Mavi Marmara 11 Eylül'ümüz", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16466193.asp>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

³⁹ Özlem Tür, "Türkiye-İsrail İlişkileri: Yakın İşbirliğinden Gerilime?", *Ortadoğu Analiz*, Nisan 2009, Cilt 1, Sayı 4, s. 28.

⁴⁰ Bkz. Carol Migdalowitz, "Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath", *Congressional Research Service Report*, June 23, 2010, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

meydana gelen orman yangınına ilk yardım gönderenlerden birisi Başbakan Erdoğan'ın isteğiyle Türkiye olmuştur. Hayfa bölgesindeki yangını söndürmek üzere yardım gönderen Türk hükümeti'ne teşekkür eden Netanyahu hükümeti ilişkilerin yumuşaması için harekete geçmiştir.⁴¹ Türkiye'nin Mavi Marmara sonrası İsrail'in zor günlerinde yardım elini uzatması Türk toplumunun İsrail'den resmi özür beklemesine yol açmaktadır. Tıpkı 1999 Marmara depreminde Yunanistan'ın Türkiye'ye yardıma koştuğunda gerçekleşen deprem diplomasisinin bir örneği Türkiye-İsrail arasında "yangın diplomasisi" olarak gelişecek gibi bir beklenti oluşmuştu, fakat uzun sürmedi.

Sonuç

İsrail yaşadığı her tehdidi tarihte yaşamış olduğu ve belleğine kazınmış olan travmatik olaylarla bütünleştirmekte, seçilmiş travmalarını güncel siyasete yansıtmaktadır. Türkiye'nin de zaman zaman benzer bir süreç izlediği ve dış politikada duygusallığa yer verdiği görülmektedir. Türkiye ve İsrail karşılıklı olarak narsisistik özellikleri olan liderlerinin etkisiyle diplomatik ilişkilerini bugünkü duruma getirmişlerdir. Büyük grup psikolojisini dikkate aldığımızda grup liderini grubun mensupları takip ederler. Liderler toplumların, toplumlar da liderlerin birer yansımasıdır. Liderlerin duyarlılıkları abartılı olarak toplumun diğer üyelerine yayılır. Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinin bugünkü duruma gelmesinde yaşanan rahatsız edici gerçek olayların ötesinde iki ülke liderlerinin tutumları da etkili olmuştur. Her iki ülkenin de liderleri yaşanan siyasal krizleri toplumlara yansıtarak bunları iç siyasette kullanılabilir bir kimlik meselesi haline getirmiştir. Geline bu aşama tarihteki dostluk ve yardımlaşma ilişkilerinden ve günümüz gerçeklerinden bir hayli uzaktır. Bu sonuç her iki tarafın psikolojik olarak yaşadığı kırgınlıkların doğal sonucudur. Bu psikolojik süreçlerin algılanması anlaşılması ve çözümlenmesiyle diplomasi daha sağlıklı ve gerçekçi bir zemine oturur.

Kaynakça

- ARAS, Bülent, "The Academic Perceptions of Turkish-Israeli-Relations", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 1, 2002, s. 1-17.
- AYHAN, Veysel "Eksen Kayması Mı? Sistematik Etkiler Mi? Türkiye-Ortadoğu İlişkilerine Teorik Bir Bakış", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 19-20, Temmuz-Ağustos 2010, s.25-34.
- BARKEY, Henri J. "Ankara Tutarsız Hareket Ediyor", *Radikal*, 13.03.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=181209>.
- BENGIO, Ofra, "The Historical Evolution of the Israeli-Turkish Relationship", Bruce Maddy-Weitzman and Asher Susser, Moshe Dayan (Ed.), *Turkish-Israeli Relations in a Trans-Atlantic Context*, Conference Proceedings, Center for Middle Eastern and African Studies, 2005, s. 51-58.
- ÇELEBİ, Serdar, "İsrail'in Savunma ve Savunma Sanayii Politikaları", Türel Yılmaz, Mehmet Şahin, Mesut Taştekin (Ed.), *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara:Platin, 2005, s. 397-439.

⁴¹"İsrail'den Yangın Diplomasisi", *TRT Haber*, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=623bce60-14bb-49a6-8ffb-847ac8c2c6a1>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

ÇEVİK, Abdülkadir, *Politik Psikoloji*, Dost Yayınları, Ankara, 4. Baskı.

FREUD, Sigmund, *Kitle Psikolojisi*, Çev: Kamuran Şipal, Cem Psikoloji, İstanbul, 3. Basım, 2006.

LE BON, Gustave, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2001.

MIGDALOWITZ, Carol, "Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath", *Congressional Research Service Report*, June 23, 2010, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

MOSES, Rafael, "The Leader and the Led: A Dyadic Relationship", Vamık Volkan, Demetrios Julius, Joseph Montville (Ed.), *The Psychodynamics of International Relationships*, Massachusetts: Lexington Books, 1990, Vol. 1, s. 205-217.

ŞAHİN, Mehmet, *Din-Dış Politika İlişkisi: ABD Örneği*, Barış Platin, Ankara, 2009,

ŞAHİN, Mehmet, "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 4, Sayı 2, 2010, s. 9-21.

TAŞTEKİN, Mesut "AKP Hükümeti Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri", Türel Yılmaz, Mehmet Şahin, Mesut Taştekin (Ed.), *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara:Platin, 2005, s. 131-176.

TÜR, Özlem, "Türkiye-İsrail İlişkileri: Yakın İşbirliğinden Gerilime?", *Ortadoğu Analiz*, Nisan 2009, Cilt 1, Sayı 4, s. 22-30.

USLU, Nasuh, "Türkiye'nin Yeni Orta Doğu Yaklaşımı", *Bilig*, Kış 2010, 52, s. 147-180.

VOLKAN, Vamık D., *Killing in The Name of Identity*, Pitchstone Publishing, Charlottesville, 2006.

VOLKAN, Vamık D., *Bloodlines*, Pitchstone Publishing, Charlottesville, 2004.

YILMAZ, Türel, "Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 5, Sayı 1, 2010, s. 9-24.

http://www2.dha.com.tr/basbakan-erdogan-imam-hatipliler-kurultayina-katildi-son-dakika-haberi_127223.html, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

"İsrail'in 'Dökme Kurşunu' barışı öldürdü", *Radikal*, 28.12.2008, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=914650&Date=12.05.2010&CategoryID=81>.

Anka Ajansı, <http://www.haberler.com/basbakan-erdogan-gazze-saldirisi-bize-de-yapilmis-haberi/>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

"Gazze Saldırısı Yurt Genelinde Protesto Edildi", <http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/01/07/gazze.saldirisi.yurt.genelinde.protesto.edildi/507933.0/index.html>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

Turkey PM storms off stag over Peres remarks on Gaza, *Haaretz.com*, 01.01.2009, <http://www.haaretz.com/news/watch-turkey-pm-storms-off-stage-over-peres-remarks-on-gaza-1.267018>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010; Leaders of Turkey and Israel Clash at Davos Panel, New York Times, 29.01.2009, <http://www.nytimes.com/2009/01/30/world/europe/30clash.html>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010.

Türkiye-İsrail Arasında Tatbikat Gerilimi, CNN Turk.com, 12.10.2009, <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/10/12/turkiye.israil.arasinda.tatbikat.gerilimi/547196.0/index.html>, erişim tarihi, 2 Aralık 2010.

Amerika'nın Anadolu Kartalına Katılmama Gerekçesi İsrail Değil, *Zaman*, 04.09.2010, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1023806&title=amerikanin-anadolu-kartalına-katılmama-gerekçesi-israil-degil>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010.

İsrail'le Aynılık Krizi, Hürriyet Online, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12702210.asp>, erişim tarihi: 1 Aralık 2010.

"Ankara'da Gündem Aynılık", *TRT Haber*, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=c6b9fb18-d501-4bb3-aa05-1e3062431219>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010, TRT Dizisi İsrail'de Büyük Tepki Topladı, 15.10.2009, *CNN Türk*,

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/10/15/trt.dizisi.israilde.buyuk.tepki.topladi/547707.0/index.html>, erişim tarihi: 2 Aralık 2010.

“Mavi Marmara Yola Çıktı”, <http://www.haberturk.com/yasam/haber/518451-mavi-marmara-yola-cikti>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

“Mavi Marmara 11 Eylül’ümüz”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16466193.asp>, erişim tarihi: 14 Aralık 2010.

“İsrail’den Yangın Diplomasisi”, *TRT Haber*, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=623bce60-14bb-49a6-8ffb-847ac8c2c6a1>, erişim tarihi: 11 Aralık 2010.

